

GAZİANTEP İLİ ANTEPFİSTİĞİ İHRACAT PAZARLAMA ORGANİZASYONU¹

GAZİANTEP PROVINCE PISTACHIO EXPORT MARKETING ORGANIZATION

Önder ELBİSTANLI² - Müge KANTAR DAVRAN³ - Ö. Faruk EMEKSİZ⁴

Öz

Bu çalışmanın amacı Gaziantep ili antepfistiği ihracat pazarlama organizasyonunu incelemek ve sektörün sorunlarını belirleyerek çözüm önerilerinde bulunmaktır. Türkiye antepfistiği üretimi ve dış ticaretinde önemli bir yere sahip olan Gaziantep ili araştırma alanı olarak gayeli örnekleme yöntemine göre seçilmiş ve Gaziantep piyasasında sürekli olarak antepfistiği ihracatı yapan 24 adet firma ile tam sayım yöntemi hedeflenerek bireysel görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda ülkemizde yetiştirilen fıstıkların ABD ve Çin'den pahalı olmasına rağmen, yurtdışı piyasalarda bilinir olduğu ve özellikle tat ve aroma açısından rakiplerine üstünlük sağladığı belirlenmiştir. Ancak ihracat pazarlarında ürünlerin aflatoksin limitlerinin düşük olması, istenen kalite ve özellikte hammadde temin edilememesi, döviz kurlarındaki hareketlilik, yurtiçi piyasanın şeffaf olmaması ve ülkemizin uluslararası düzeyde yaşadığı siyasi sorunlar firmalar tarafından en önemli sorunlar olarak belirtilmiştir. Araştırmada GZFT analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlara göre üretim ve ihracat aşamalarında yapılabilecek bazı yapısal ve yasal düzenlemelerle Gaziantep ili antepfistiği ihracatının geliştirilebileceği neticesine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antepfistiği, İhracat Pazarlama Organizasyonu, Gaziantep İli.

Abstract

The aim of this study is to examine the export marketing organization of pistachio in Gaziantep province and to determine the problems of the sector and to propose solutions. Since the importance of Gaziantep in the pistachio production and foreign trade in Turkey, purposive sampling method was used in the research. Individual interviews were conducted with 24 companies that continuously export pistachio in Gaziantep market with the aim of full census method. As a result of the research, it is determined that the pistachio grown in our country is known in the overseas markets, although they are more expensive than the USA and China, and they outperform their competitors especially in terms of taste and aroma. However, the low level of aflatoxin limits of the products in the export markets, the inability to supply raw materials of the desired quality and characteristics, the mobility in exchange rates, the lack of transparency in the domestic market, and the political problems experienced by our country at the international level were mentioned as the most important problems by the companies. In the research, SWOT analysis was carried out and it was concluded that Gaziantep's pistachio exports could be improved with some structural and legal arrangements that can be made during the production and export stages according to the results obtained.

Keywords: Pistachio, Export Marketing Organization, Gaziantep Province.

¹ Yüksek Lisans tez makalesi

² Yük.Zir. Müh. Tarım ve Orman Bakanlığı Kahramanmaraş İl Müdürlüğü, onder.elbistanli@tarimorman.gov.tr
Orcid:0000-0002-1992-927X

³Prof.Dr. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 01330 Sarıçam-Adana
mkantar@cu.edu.tr; Orcid: 0000-0003-4780-1043

⁴ Prof.Dr. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 01330 Sarıçam-Adana
femeksiz@cu.edu.tr; Orcid: 0000-0001-8820-9922

1. GİRİŞ

Antepfıstığı Sakızağaçgiller familyasına mensup olan *Pistacia vera* L. türüdür. Bu tür, 11 farklı varyetesi olduğu bilinen, meyvesi yenebilen sert kabuklu bir meyvedir (Zohary, 1952). Antepfıstığının ilk kültüre alınması Hitit Uygarlığının Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki yerleşkelerinde görülmektedir. Antepfıstığının dünyada iki gen merkezi bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yakın Doğu Gen Merkezi olup Anadolu, İran, Kafkasya ve Türkmenistan bölgelerini kapsar. Diğer gen merkezi ise Orta Asya Gen Merkezi olarak adlandırılır; Hindistan'ın kuzeyi, Pakistan, Afganistan ve Tacikistan ülkelerini içine alır (Yavuz, Yıldırım, & Onay, 2016). Ülkemiz yakın doğu gen merkezi içerisinde yer almakta olup; antepfıstığının en yaygın üretimi Güney Doğu Anadolu Bölgesinde görülmektedir. Bu bölge, antepfıstığının gen merkezi ve ilk kez kültüre alınan yer olması yanında, sahip olduğu kendine özgü ekolojik özellikleri nedeniyle, bu meyve türünün başarılı bir şekilde yetişmesine ve yayılmasına öncülük etmiştir (Tekin ve ark., 2001).

Antepfıstığı üretimi ile ilgili kaynaklarda, ilk yüzyılın başında doğal yaşam alanları arasında yer alan Suriye'den İtalya'ya götürüldüğü, buradan da Fransa, İspanya ve diğer Akdeniz ülkelerine yayıldığı görülmektedir (Aksoy ve ark. 2008; Yavuz 2011).

Antepfıstığı 30-45 güney-kuzey paralellerinde, çoğunlukla kuzey yarım küre içerisinde yer alan ve mikro klima olarak adlandırılan sahalarda yetiştirilmektedir. Yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan başlıca ülkeler; İran, Suriye, Türkiye ve Yunanistan'da içeren Doğu Akdeniz ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Avustralya'nın sıcak ve kurak alanlarıdır (Gezginç ve Duman 2004; Tilkat 2006; Tilkat ve ark. 2008).

Dünyada antepfıstığı üretimine bakıldığında, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)' nün 2017 raporuna göre dünya üretiminde ilk sırada İran yer alırken ikinci sırada ABD yer almıştır. Türkiye ise dünya üretiminde 3. sırada bulunmaktadır. Türkiye' deki antepfıstığı üretimi, 2016 yılı verilerine göre 170 bin ton iken, 2017 yılında 78 bin ton ile % 54.1 oranında düşüşe uğramıştır (Anonim, 2017). Türkiye'de üreticiliği yapılan çeşitlerin periyodisite özelliklerinden kaynaklı düşüş görülmektedir (Tekin ve ark., 2001). Son yıllarda antepfıstığı üretimi yapılan bir başka ülke de Çin'dir. Ancak orada yetişen fıstık türü *Pistacia chinensis* ailesine mensuptur. Bu tür gıda olarak tüketilmemekte olup daha çok biyodizel yakıt üretiminde kullanılmaktadır (Yu ve ark. 2011).

Türkiye' de profesyonel anlamda Antep fıstığı yetiştiriciliği ilk kez 1948 yılında Ceylanpınar Devlet Çiftliğinde 114 dekar alanda yapılmaya başlanmıştır. Antepfıstığı ülkemizin batı bölgelerinde genellikle çerez olarak tüketilirken, doğu bölgelerinde özellikle tatlılarda hammadde olarak kullanılmaktadır. Antepfıstığı denildiğinde yeşil iç verimleri nedeniyle uzun ve kırmızı çeşitleri anlaşılmaktadır. Diğer çeşitler genelde çerezlik olarak kullanılmaktadır. Çalışmada adı geçen çeşitler standart yetiştiriciliği yapılan ve antepfıstığı denildiğinde genel olarak anlaşılan çeşitler olup kıyaslama bu çeşit arasında yapılmıştır. Ülkemizde bulunan antepfıstığı çeşitleri uzun, kırmızı, Siirt, halebi, Ohadi, keten gömleği, beyaz ben, değirmi, çakmak, sultani, vahidi, mümtaz, sefidi ve hacı şerifi'dir. Ancak uzun, kırmızı, Siirt, Ohadi ve halebi çeşitleri genel yetiştiriciliği yapılan ve bilinen çeşitlerdir. Yetiştiricilik alanın çok geniş olması ve yabancı anaçların zenginliği nedeniyle çok sayıda çeşit oluşmuştur. Ancak Türkiye'de yetiştirilen antepfıstığı çeşitlerine ilişkin literatürde herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Yapılan önceki çalışmalarda antepfıstığı yerli çeşitleri olan Uzun ve Kırmızı çeşitlerinin; Siirt, Ohadi, Halebi gibi çeşitlere göre daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir (Sönmezdağ, 2015).

Antepfıstığı kendine özgü aromaya sahip olmasının yanında besin değeri olarak da çok zengindir. Çerez olarak tüketilmesinin yanı sıra, tatlı ve bazı yemeklerin yapımında da kullanılmaktadır. Antepfıstığının meyveleri besin bileşimi bakımından fındık, badem ve

yerfıstığı gibi yağlı tohumlarla kıyas edildiğinde protein, karbonhidrat ve kalori olarak üstün olup; bileşiminde bulunan yağ oranı bakımından fındığın ardından ikinci sırada gelmektedir (Gezginç ve Duman 2004).

Diğer kültür bitkilerinin ekonomik olarak yetiştirilemediği kıraç, kayalık, taşlık, kireçli, eğimi fazla arazi ve bitki besin elementlerince fakir olan topraklarda dahi ekonomik olarak yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Bu bakımdan başka bitkilerin üretimi için kullanılmayan arazilerde tarım yapılmasına imkân vermektedir (Anonim 2010; Bolu 2002). Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan arazilerin bu özellikte olması, Besni ve Siirt bölgelerinde antepfıstığı anacı olarak kullanılmaya elverişli çok miktarda Melengiç (*P. terebinthus L.*) ve Buttum (*P. khinjuk*) ağaçlarının doğal olarak yetişmiş olması bakımından bu bölgelerde yapılan tarım ürünleri üretiminde antepfıstığı önemli bir yere sahiptir (Bolu 2002).

Antepfıstığı, toprak isteği bakımından hiç seçici olmamasına rağmen iklim koşulları bakımından seçicidir (Ak ve Direk 1993). Antepfıstığı bitkileri, yazı uzun ve sıcak, kışları ise nispeten soğuk olan iklim özelliklerine sahip bölgelerde ekonomik olarak yetiştirilmektedir (Bolu 2002; Fil ve ark. 2012). Antepfıstığı insan beslenmesi açısından elzem bir gıda olmamasına karşın yurtiçi ve yurtdışı pazarda fiyat bakımından son derece kıymetli bir ürün olması ve ihracat olanakları nedeniyle tarım ürünleri arasında pozitif yönde ayrılmaktadır.

Gaziantep İl Tarım ve Orman Müdürlüğünün verilerine göre 2018 yılında Türkiye’den gerçekleştirilen toplam 8.655 ton antepfıstığı ihracatının %52,7’si Gaziantep ilinden gerçekleştirilmiştir. Gaziantep ili antepfıstığı dikili alan ve üretim miktarı bakımından Türkiye sıralamasında 2. sırada yer almasına karşın antepfıstığı ihracatında ilk sırada yer almaktadır (Anonim,2018). Bu durumun ortaya çıkmasında; antepfıstığı tüccarlarının ve antepfıstığı işleme tesislerinin Gaziantep ilinde yoğun olarak faaliyet göstermesinin yanı sıra İl Merkezi ve Nizip ilçesinde kurulu bulunan fıstık halinin ve fıstık borsalarının aktif çalışmaları da etkili olmaktadır.

Türkiye antepfıstığı ihracatının net yarından fazlasının Gaziantep ilinden yapılıyor olması, kurulu fıstık hali ve borsasının yine bu ilde bulunması ve antepfıstığı üretiminin önemli bir kısmının bu ilde gerçekleşiyor olması nedenleri ile Gaziantep ili antepfıstığı ihracat piyasasının incelenmesi ve organizasyon yapısının ortaya konulması oldukça önemlidir.

Konuyla ilgili literatürde yer alan çalışmalar ağırlıklı olarak antepfıstığı üretimi (sıcaklık, nem vb özellikler ile ilgili), üretimde kullanılan girdiler ve fiyat politikası ile ilgili ekonomik analizler, mevcut durum analizleri, aflatoksin analizleri, kimyasal analizler gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Buna göre Dilmen (1976), “Gaziantep Merkez Yöresinde Antepfıstığı Üretiminin Ekonomik Analizi” isimli çalışmasında Gaziantep bölgesinde üretimi yapılan Antepfıstığının ekonomik analizini yapmış ve üretimde kullanılan kaynakların arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayfer (1990), “Antepfıstığının Dünyü Bugünü Geleceği” çalışmasında, dünya Antepfıstığı üretiminde lider ülkenin İran olduğu, ABD’nin son yıllarda yapmış olduğu çalışmalar ve yatırımlar ile Türkiye’nin önüne geçerek üretimde ikinci sıraya yükseldiğini belirtmiştir. Türkiye’de yetiştiriciliği yapılan Siirt, Ohadi, Kerman ve Mümtaz çeşitleri hariç olmak üzere diğer çeşitlerin meyvelerinin küçük olması ve çıtlıklık oranının düşük oluşundan dolayı dünya piyasasında diğer ülkelerle rekabet edemediğini bildirmiştir. Gökdemir (1990), “Antepfıstığının Pazarlanmasında Üretim ve Tüketim Dengesi ile Fiyat Politikası” isimli çalışmasıyla Antepfıstığının üretim, tüketim ve fiyat politikalarının oluşumunu incelemiştir. Aksoy (2002), “Türkiye Antepfıstığı Sektörünün Ekonomik Bir Analizi” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, antepfıstığının verim ve kalite düşüklüğü sebebiyle üretim ve kalite düşüklüğü sebebiyle üretim maliyetinin yüksek olduğunu ve ihracatta Türkiye’nin rekabet gücünü düşürdüğünü tespit etmiştir. Çalışkan (2003), “Antepfıstığında Aflatoksin Saptanmasında ELİSA Testinin Uygulanması” isimli yüksek

lisans tezi çalışmasında Ülkemiz tarım ürünleri ihracatında önemli bir yere sahip olan Antepfıstığı ihracatında karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi olan aflatoksinin tespit edilmesinde ELİSA yönteminin kullanılabilirliğini araştırmıştır. Bilim (2005), “Antepfıstığında Sıcaklığın Çıtlama Üzerine Etkilerinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma” isimli Yüksek Lisans Tezi çalışmasında, Antepfıstığı tanelerinin çıtlak aralıklarının artırılması ile ilgili bir çalışma yapılmadığından bu alanda oluşan eksikliği gidermeye çalışmıştır. Kandemir (2005), “Şanlıurfa Koşullarında Değişik Antepfıstığı Anaçlarının ve Aşılama Yöntemlerinin Aşı Başarısı ve Sürgün Gelişimi Üzerine Etkileri” Yüksek Lisans Tezi çalışmasında, aşılama yöntemleri üzerine daha önce gerçekleştirilmiş olan çalışmaların sera ortamında, tüplü fidanlara ve sulu koşullarda yapıldığını gözlemlemiştir. Apaydın (2006), Antepfıstığına yaprakdan uygulanan çeşitli gübre uygulamalarının ağacın gelişim, meyve verim ve kalitesi üzerine olan etkisini araştırmıştır. Atay (2007), “Antepfıstığında kullanılan sınıflandırma sistemlerinin incelenmesi ve alternatif bir sınıflandırma sisteminin tasarımı” isimli doktora tezi çalışmasında, Antepfıstığı hasadının ardından günümüzde uygulanan ayırma ve sınıflandırma teknikleriyle ilgili araştırma yapmıştır. Gamalı (2009), yapmış olduğu araştırmada, %5, %10 ve %15 Antepfıstığı içeren sürülebilir kıvamda ezme üretmiş ve ürünü +4 °C ve +20°C sıcaklıklarda 8 ay süreyle depolayarak ürünün kimyasal ve duyuşal özelliklerinin değişimini incelemiştir. Demircan (2010), “Gaziantep’te Antepfıstığı Üretimi” isimli yüksek lisans tez çalışmasında, Gaziantep’te önemli bir ekonomik faaliyet olarak yürütülen Antepfıstığı üretiminde, etkili olan doğal ortam koşulları ile fıstık üretimi arasındaki ilişkileri değerlendirmiştir. Kendirci (2010), “Ülkemizde Yetiştirilen Bazı Antepfıstığı Çeşitlerinin Lezzet Özelliklerinin Belirlenmesi ve Kavurma İşleminin Bu Özelliklere Etkisinin İncelenmesi” Doktora Tezi çalışmasında Türkiye’de yetişen Uzun, Kırmızı, Halebi, Siirt ve Ohadi çeşidi antepfıstıklarının lezzet özelliklerinin objektif ve duyuşal teknikler kullanılarak belirlenmesi ve tuzlanarak/tuzlanmadan kavurma işleminin söz konusu karakterlere etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde antepfıstığı ihracat pazarlama organizasyonu üzerine çalışma bulunmadığı saptanmıştır. Bu sorundan hareketle bu çalışmada, Gaziantep ili antepfıstığı ihracat pazarlama organizasyonunu incelemek ve sektörün sorunlarını belirleyerek çözüm önerilerinde bulunmak amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini oluşturan birincil veriler Gaziantep ilinde faaliyet gösteren ve antepfıstığı ihracat pazarlamasında yer alan firmalarla yapılan bireysel görüşmeler sonucu elde edilmiştir. Türkiye ve dünya antepfıstığı üretimi ve dış ticaretinin incelenmesi amacıyla kullanılan ikincil veriler, ilgili kuruluşların (TÜİK, Gaziantep İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, FAO) veri tabanlarından, bu kuruluşların yayınladığı istatistikî verilerden, ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından internet ortamında yayımlanan raporlardan ve belgelerden sağlanmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırma Evreni ve Örneklem: Araştırmada görüşme yapılacak firmaları belirlemek ve sektörün yapısı hakkında ön bilgi almak amacıyla Gaziantep İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Gıda ve Yem Şubesi İhracat Birimiyle iletişime geçilmiştir. Alınan bilgiler doğrultusunda Gaziantep İlinde faaliyet gösteren, antepfıstığı ihracatında uzmanlaşmış, düzenli olarak ihracat yapan ve ihracat odaklı çalışan toplam 28 firma bulunduğu saptanmıştır. Araştırmada tam sayım hedeflenmiş ancak 24 firma görüşme yapmayı kabul

etmiştir. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak amacıyla, görüşme yapmak istemeyen dört firma hariç tutulmuş ve bilgi vermeye rıza gösteren 24 firma ile bireysel görüşmeler tamamlanmıştır. Ana ürün olarak antepfıstığından farklı ürünler ihraç eden ve ara sıra antepfıstığı ihraç eden firmalar araştırma kapsamına alınmamıştır. 2018 yılı Gaziantep ili antepfıstığı ihracatının (4.558 ton) %79'u (3.602 ton) görüşme yapılan 24 firma tarafından gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2018).

Bu firmalarla 2019 yılı Mart ve Nisan aylarında ortalama bir saatlik görüşmeler yapılmış ve ilgili veriler toplanmıştır.

Veri toplamada Kullanılan Yöntem: Araştırmada veri toplama yöntemi olarak bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Bireysel görüşme formu, bu konuda daha önce yapılan benzer nitelikte çalışma olmadığı için, konuyla ilgili görüşme yapılan kişi ve kurumlar ile literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Buna göre genel olarak pazarlama ve ihracat konularında yapılan çalışmalar incelenmiş ve tarımsal pazarlama konusunda çalışan akademisyenlerin görüşleri alınmıştır⁵. Buna göre firmalardan pazarlamanın ana ve yardımcı hizmetlerini içeren ürün tedariki, depolama, ürün işleme, paketlenme, sevkiyat, pazarlama ve ihracat olmak üzere yedi temel konuda bilgi alınmasına karar verilmiştir. Bu konu başlıkları dikkate alınarak toplam 35 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu araştırma alanında beş firma ile yapılan pilot görüşmelerle test edilmiş; sorular içerik, anlaşılır olma, yanlış ve birden fazla anlam içermeme vb. özellikler açısından değerlendirilmiş; gerekli düzeltmeler yapılarak sorulara son hali verilmiştir. Bu sorularla antepfıstığı ihracat pazarlama organizasyonunun mevcut durumunu ve sorunları ortaya koymak amaçlanmıştır.

Veri analizinde kullanılan yöntem: Firmalardan elde edilen veriler SPSS paket programına aktarılmış ve yüzde dağılımlar ile yorumlanmıştır. ~~Bu çalışmada yörede ihracat pazarlama hizmetlerinin yerine getiriliş şekli, pazarlamanın ana ve yardımcı hizmetleri dikkate alınarak incelenmiştir.~~ Elde edilen bulgular doğrultusunda Gaziantep İli antepfıstığı ihracat pazarlama organizasyonunu değerlendirmek için GZFT (SWOT) analizi uygulanarak pazarlama sisteminin güçlü ve zayıf yanları ile pazardaki fırsat ve tehditler ve ortaya konulmuştur. GZFT analizinde kullanılan veriler bireysel görüşmeler ve harici görüşmelerden elde edilmiştir.

SWOT (GZFT) Analizi: SWOT kelimesi, Strengths (Güçler), Weaknesses (Zayıflıklar), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşmuş bir kısaltmadır. Temel olarak, mevcut yapılara ait verilen bu dört parametrenin incelenip analiz edilmesi ilkesini temel alan bu yöntem ile niceliksel ve niteliksel özelliklere ait analizlerin yapılmasına olanak vermektedir. Yapılan analizler sonucunda oluşturulan GZFT matrisinin irdelenmesi sonucu mevcut duruma ait stratejik bir görüş oluşturulabilmektedir (Uçar ve Doğru 2005).

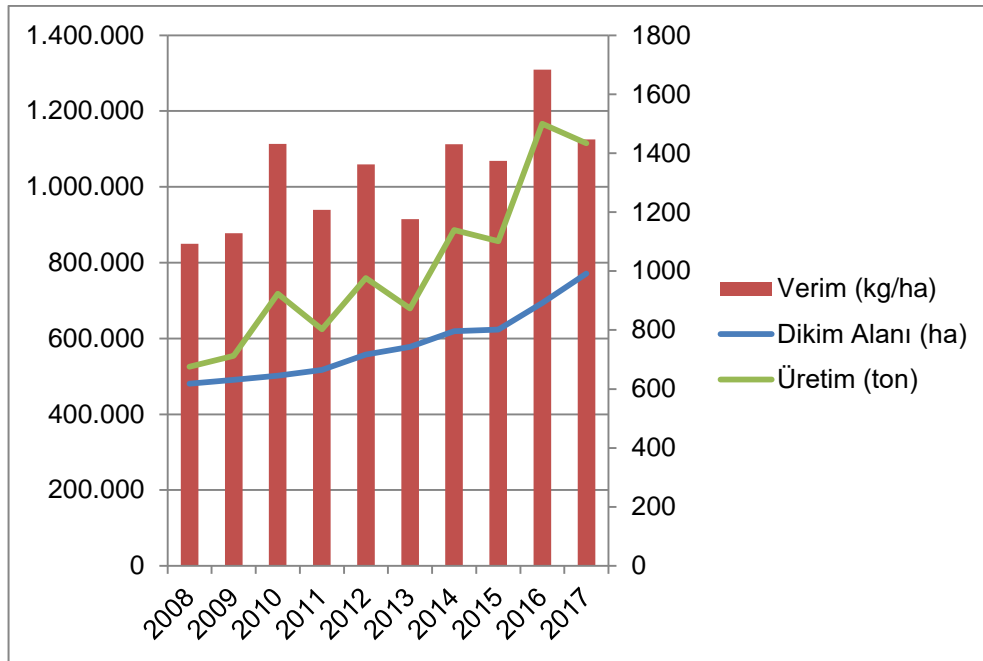
Çalışmada ayrıca, işletmecilerin muhasebe kayıtlarının çıktısı alınmış; elde edilen bulgular Tarım ve Orman Bakanlığı bilgi sisteminde kayıtlı ihracat verileri ve Ticaret Borsası verileriyle kıyaslanmış ve verilerin tutarlılığı denetlenmiştir. Ancak verilerin ticari sır olması ve etik kaygıları nedeniyle çalışmada muhasebe kaydı detaylarına girilmemiştir.

⁵ Bu çalışma yüksek lisans tez makalesi olduğu için tez program özeti ve soru formu hazırlama sürecinde tarımsal pazarlama konusunda çalışan Prof. Dr. Faruk Emeksiz ve Dr. Öğretim Üyesi Nuran Tapkı ile görüşülmüş; onlardan alınan bilgiler ve öneriler doğrultusunda soru formu geliştirilmiş ve son şekli verilmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Dünya ve Türkiye Antepfıstığı Üretimi

Dünya toplam antepfıstığı üretimi 1.115.066 ton olup, üretimin %96,6'sı beş ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu ülkeler üretim miktarlarına göre sırasıyla; İran, ABD, Çin, Türkiye ve Suriye'dir. 2017 yılında İran 574.987 ton üretim ile dünya antepfıstığı üretiminin % 51,5'ini tek başına gerçekleştirmiştir. ABD 272.291 ton üretimi ile %24,4'ünü, Çin 95.294 ton üretim ile % 8,5'ini, Türkiye 78.000 ton üretim ile %6,99'unu ve Suriye 56.508 ton üretimi ile % 5,0'ını gerçekleştirmektedir (FAO, 2017). Dünya antepfıstığı üretim, dikim alanı ve verim gelişimine ait son on yıllık veriler Şekil 1'de; ülke bazında üretim verileri ve dünya üretimi içindeki payları ise Tablo 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Dünya Antepfıstığı Dikim Alanı, Verim ve Üretimi (FAO,2017).

Tablo 1. Önemli Üretici Ülkelerin Üretim Miktarları (ton) ve Dünya Üretimindeki % Payları

Yıllar	İran	%	ABD	%	Çin	%	Türkiye	%	Suriye	%	Toplam	%	Diğer	%	Dünya
2008	165.073	31,4	126.100	24,0	40.000	7,6	120.113	22,9	52.600	10,0	503.886	96,0	21.306	4,0	525.192
2009	184.073	33,2	161.025	29,0	45.000	8,1	81.795	14,7	61.484	11,1	533.377	96,3	20.445	3,7	553.822
2010	216.000	30,0	236.775	32,9	58.000	8,0	128.000	17,8	57.471	8,0	696.246	96,9	21.904	3,1	718.150
2011	157.000	25,0	201.395	32,2	74.000	11,8	112.000	17,9	55.610	8,9	600.005	96,1	24.143	3,9	624.148
2012	183.001	24,0	275.500	36,3	72.000	9,5	150.000	19,7	57.195	7,5	737.696	97,1	21.753	2,9	759.449
2013	225.001	33,1	213.188	31,4	74.000	10,9	88.600	13,0	54.516	8,0	655.305	96,5	23.924	3,5	679.229
2014	440.814	49,7	233.146	26,3	76.585	8,6	80.000	9,0	28.786	3,2	859.331	97,0	26.778	3,0	886.109
2015	440.814	51,5	122.470	14,3	83.943	9,8	144.000	16,8	34.779	4,0	826.006	96,4	30.434	3,4	856.440
2016	405.925	34,8	406.646	34,8	90.082	7,7	170.000	14,6	57.910	4,9	1.130.563	96,9	36.204	3,1	1.166.767
2017	574.987	51,5	272.291	24,4	95.294	8,5	78.000	7,0	56.508	5,0	1.077.080	96,6	37.986	3,4	1.115.066

Kaynak: FAO, 2017

Ülkemizde antepfıstığı rekoltesi yıldan yıla değişiklik göstermektedir. 2016 yılında 170 bin ton olan üretim miktarı 2017 yılında %50'den fazla düşüş göstererek 78 bin tona kadar gerilemiştir. Bunun temel nedeni periyodisitedir. Bu durum diğer ülkelerde de görülse de dalgalanma Türkiye'deki kadar şiddetli değildir. Periyodisitenin etkisini azaltmak amacıyla 2008/2009 yılları ile 2016/2017 yıllarının ortalamaları alınır, Türkiye 2008/2009 yılı ortalamasında dünya toplam antepfıstığı üretiminin %18,7'sini gerçekleştirirken; 2016/2017 yılı ortalamasında %10,9'unu gerçekleştirmiştir. Ortalamalar dikkate alınmadığı takdirde bu rakamlar 2008 için %22,9, 2017 için ise %7,0 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla ortalama üretim dikkate alınmadığında 2008-2017 arasında üretimin 15,9 puan azaldığını söylemek mümkünken; ortalama üretim dikkate alındığında 7,8 puan düşmektedir. Yani daha az bir düşüş söz konusudur (Anonim,2017).

Türkiye İstatistik Kurumunun 2018 yılı istatistiklerine göre antepfıstığı yetiştiriciliği 56 ilimize yayılmıştır. En fazla üretimin yapıldığı iller, üretim alanı ve üretim miktarları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. İllere Göre Antepfıstığı Ekim Alanı ve Üretimi

İLLER	ÜRETİM ALANI		ÜRETİM MİKTARI	
	Alan (da)	(%)	Miktar (ton)	(%)
Şanlıurfa	1.392.160	39,3	100.107	41,7
Gaziantep	1.363.473	38,5	90.183	37,6
Adıyaman	263.928	7,4	24.015	10,0
Siirt	282.071	8,0	11.301	4,7
Kahramanmaraş	75.289	2,1	3.953	1,6
Beş İl Toplamı	3.376.921	95,3	229.559	95,6
Diğer İller	168.082	4,7	10.441	4,4
Türkiye Toplam	3.545.003	100,0	240.000	100,0

Kaynak: TÜİK, 2018

Şanlıurfa ve Gaziantep İllerinin üretim alanları toplamı 2.755.633 dekar olup toplam Türkiye antepfıstığı üretim alanlarının %77,8’ini oluşturmaktadır. İki ilin toplam üretim miktarı 190.290 tondur ve Türkiye antepfıstığı toplam üretiminin %79,3’ü bu illerde gerçekleşmektedir. Şanlıurfa ve Gaziantep’i sırasıyla Adıyaman, Siirt ve Kahramanmaraş takip etmektedir. Beş ilin toplam üretim miktarı 229.559 ton olup 2018 yılında Türkiye’de üretilen toplam 240 bin ton antepfıstığının %95,6’sı bu beş ilimizde gerçekleştirilmiştir.

3.2. Dünya ve Türkiye Antepfıstığı Verimi

Dünya antepfıstığı yetiştiriciliği yapan ülkeler içerisinde 2017 yılı verim bakımından 1. sırada yer alan ülke Çin’dir. Çin’i sırasıyla 269 kg/da ile ABD, 134 kg/da ile İran, 114 kg/da ile Türkiye ve 87 kg/da ile Suriye takip etmektedir (FAO,2017). İlgili rakamlar Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Önemli Üretici Ülkelerin Antepfıstığı Verimi (kg/da)

Yıl	Çin	İndeks	ABD	İndeks	İran	İndeks	Türkiye	İndeks	Suriye	İndeks
2008	222	100	264	100	60	100	293	100	138	100
2009	225	101	316	120	65	92	190	65	162	117
2010	242	109	427	162	75	125	303	103	153	111
2011	296	133	325	123	54	90	254	87	136	99
2012	288	130	374	142	62	103	283	97	96	70
2013	296	133	260	98	74	123	163	56	91	66
2014	292	132	261	99	132	220	142	48	48	35
2015	299	135	130	49	135	225	248	85	58	42
2016	309	139	420	159	107	178	280	96	94	68
2017	317	143	269	102	134	223	114	39	87	63

Kaynak : FAO, 2017

Türkiye periyodisiteye bağlı olarak üretimde en çok dalgalanmanın meydana geldiği ülkedir. 2017 yılında 114,3 kg/da verim ile en düşük verimin alındığı yıldır. En yüksek verim 302,5 kg/da ile 2010 yılında gerçekleşmiştir. Ülkemizde yetiştirilen antepfıstığı ağaçlarının bir yıl ürün verip bir yıl vermemesine (periyodisite) rağmen tesis edilen bahçe miktarındaki artışa bağlı olarak verim İran ve Suriye'den fazladır. Periyodisitenin etkisini azaltmak amacıyla 2008/2009 yılları ile 2016/2017 yıllarının ortalamaları alınır, Türkiye'nin 2008/2009 yılı ortalama verimi 241,55 kg/da olup; 2016/2017 yılı ortalama verimi ise 196,9 kg/da'dır (FAO,2017).

3.3. Dünya ve Türkiye Antepfıstığı Dikim Alanları

2017 yılı dünya antepfıstığı dikim alanları toplamı 770.863 ha olup, bu alanların %90'ı İran, ABD, Türkiye, Suriye ve Çin'dedir. İran 429.535 ha antepfıstığı dikim alanına sahiptir ve dünya antepfıstığı yetiştiricilik alanlarının %55,7'si İran'da bulunmaktadır. İran'ı sırasıyla 101.171 ha ile ABD, 68.237 ha ile Türkiye, 64.789 ha ile Suriye ve 30.077 ha dikim alanı ile Çin takip etmektedir (FAO,2017). İlgili veriler Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Dünya Antepfıstığı Dikim Alanları (ha) Gelişimi ve Toplam Dikili Alanlar içerisindeki Payı (%)

Yıllar	İran	ABD	Türkiye	Suriye	Çin	Toplam	Dünya
2008	279.880	47.753	40.954	32.127	18.000	418.714	480.671
2009	283.553	50.990	43.063	38.000	20.000	435.606	491.023
2010	288.243	55.442	42.310	37.650	24.000	447.645	501.933
2011	290.295	61.917	44.097	40.840	25.000	462.149	516.859
2012	294.729	73.655	53.071	59.890	25.000	506.345	557.582
2013	304.054	82.151	54.451	59.903	25.000	525.559	577.538
2014	334.625	89.436	56.186	59.893	26.230	566.370	619.530
2015	325.516	94.292	57.996	60.000	28.045	565.849	623.307
2016	378.181	96.720	60.814	61.716	29.188	626.619	693.380
2017	429.535	101.171	68.237	64.789	30.077	693.809	770.861
	%	%	%	%	%	%	%
	58,2	58,2	40,954	8,5	6,7	3,7	87,1
	57,7	50,990	43,063	8,8	7,7	4,1	88,7
	57,4	55,442	42,310	8,4	7,5	4,8	89,2
	56,2	61,917	44,097	8,5	7,9	4,8	89,4
	52,9	73,655	53,071	9,5	10,7	4,5	87,7
	52,6	82,151	54,451	9,4	10,4	4,3	90,1
	54,0	89,436	56,186	9,1	9,7	4,2	91,4
	52,2	94,292	57,996	9,3	9,6	4,5	90,8
	54,5	96,720	60,814	8,8	8,9	4,2	90,4
	55,7	101,171	68,237	8,9	8,4	3,9	90,0

Kaynak : FAO, 2017

Şanlıurfa ili 18.5 milyon meyve veren, 9.3 milyon meyve vermeyen yaşta antepfıstığı ağacı varlığı ile Türkiye' de ilk sırada yer almaktadır. Gaziantep 18 milyon adet meyve veren ve 5.2 milyon meyve vermeyen ağaç sayısı ile ikinci sırada yer almakta olup bu illeri sırasıyla

Siirt, Adıyaman ve Kahramanmaraş İlleri takip etmektedir. Beş ilde toplam meyve veren yaştaki ağaç sayısı 47.3 milyon olup Türkiye toplam meyve veren yaştaki antepfıstığı ağaçlarının %95,5'ini kapsamaktadır. Türkiye toplam meyve veren ve meyve vermeyen yaştaki ağaç sayısı 70 milyon olup bunun % 95,6'sı 63 milyon ağaç yine bu beş ilde bulunmaktadır (TÜİK,2018).

3.4. Dünyada ve Türkiye'de Antepfıstığı Ticareti

Dünyada üretilen antepfıstığının uluslararası ticarete konu olan miktarı 392.260 ton olup parasal değeri 2.811.480.000 \$ ve ortalama ürün fiyatı 7,16 \$/kg'dır (FAO, 2017).

Antepfıstığı ihracatında ilk sırada yer alan ülke ABD'dir. 2012 yılında 140.790 ton üretim ve 960.962 \$ gelir sağlayarak dünya toplam antepfıstığı ihracatının %39'unu tek başına gerçekleştirmiştir. 2016 yılında 135.618 ton antepfıstığı ihracatı gerçekleştirerek toplam 1.074.500 \$ gelir sağlamıştır. İhracatta 2. sırada yer alan İran 2016 yılında 106.493 ton ürün ihraç ederek toplam ihracatın % 27,1'ini gerçekleştirmiştir. İran'ı sırasıyla Çin 82.688 ton, Almanya 17.338 ton, Hollanda 10.028 ton, Belçika 8.191 ton ve Türkiye 4.710 ton ile takip etmektedir. Üretimde 3. sırada yer alan Türkiye ihracatta 7. sırada yer almaktadır (FAO,2017). İlgili veriler Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Önemli İhracatçı Ülkelerin Beş Yıllık İhracat Miktarı ve Değeri

Ülkeler	Miktar (ton)					2012	2013	2014	2015	2016
	2012	2013	2014	2015	2016					
ABD	140.790	136.763	115.757	81.896	25,8	39,0	45,7	30,7	25,8	34,6
İran	97.448	49.661	140.109	121.995	38,5	27,0	16,6	37,1	38,5	27,1
Çin	73.113	65.019	65.828	50.712	16,0	20,3	21,7	17,4	16,0	21,1
Almanya	11.144	9.213	11.788	13.852	4,4	3,1	3,1	3,1	4,4	4,4
Hollanda	11.380	9.652	8.640	8.929	2,8	3,2	3,2	2,3	2,8	2,6
Belçika	8.718	7.588	5.003	7.599	2,4	2,4	2,5	1,3	2,4	2,1
Türkiye	2.328	3.948	821	3.154	1,0	0,6	1,3	0,2	1,0	1,2
Suriye	3.257	5.477	1.176	1.534	0,5	0,9	1,8	0,3	0,5	0,7
Lüksemburg	75	699	1.071	2.436	0,8	0,2	0,2	0,3	0,8	0,3
Afganistan	1.671	1.823	1.971	1.499	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,3
Diğer	10.728	9.248	25.422	23.253	7,3	2,97	3,3	6,8	7,3	5,6
Dünya	360.652	299.091	377.586	316.859	100	100	100	100	100	100
Değer (milyon\$)										
ABD	961,0	1.100,9	993,1	755,4	31,0	41,2	48,4	35,7	31,0	38,2
İran	583,8	335,2	909,8	812,9	33,4	25,0	14,7	32,7	33,4	24,4
Çin	364,6	365,9	374,6	275,2	11,3	15,6	16,1	13,5	11,3	14,3
Almanya	107,0	112,1	155,7	166,0	6,8	4,6	4,9	5,6	6,8	6,9
Hollanda	94,5	94,3	89,2	95,0	3,9	4,1	4,1	3,2	3,9	4,1
Belçika	76,2	67,3	45,4	74,0	3,0	3,3	3,0	1,6	3,0	2,9
Türkiye	28,9	48,0	19,9	51,3	2,1	1,2	2,1	0,7	2,1	2,4
Suriye	23,8	40,7	11,2	14,5	0,6	1,0	1,8	0,4	0,6	0,9
Lüksemburg	0,7	6,0	11,5	23,7	1,0	0,03	0,3	0,4	1,0	0,5
Afganistan	22,7	25,5	15,9	21,2	0,9	1,0	1,1	0,6	0,9	0,5
Diğer	70	77,3	151,7	143,7	6,0	3,0	3,4	5,5	6,0	4,9
Dünya	2.333,6	2.273,2	2.778,2	2.432,9	100	100	100	100	100	100

Antepfıstığı üretiminde önemli yere sahip ülkelerin yanında hiç üretim yapmayan Almanya, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda gibi ülkeler de antepfıstığını re-export olarak ihraç etmektedirler. 2016 yılı verilerine göre ihraç edilen ürün miktarı bakımından Almanya 17.338 ton ile toplam dünya ihracatının %4,4'ünü, Hollanda 10.028 ton ile % 2,6'sını, Belçika 8.191 ton ile % 2,1'ini ve Lüksemburg 1.329 ton ile %0,3'ünü gerçekleştirerek toplam 36.886 ton ürün ihracatı gerçekleştirmiş olup; bu dört ülke dünya toplam antepfıstığı ihracatından % 9,4'lük pay almaktadır (FAO,2017).

Tablo 6. Dünya Antepfıstığı İthalat Miktar ve Değeri

Ülkeler	2012		2013		2014		2015		2016	
	Miktar (ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (ton)	Değer (Milyon \$)	Miktar (ton)	Değer (Milyon \$)
Çin	128.699	35,7	115.622	38,7	102.262	27,1	81.752	25,8	123.554	31,5
Almanya	28.028	7,8	31.941	10,7	33.468	8,9	32.234	10,2	32.747	8,3
Vietnam	0	0	0	0	54.272	14,4	43.727	13,8	73.079	18,6
İtalya	10.162	2,8	10.543	3,5	10.432	2,8	10.670	3,4	11.570	2,9
Hindistan	8.257	2,3	10.450	3,5	10.297	2,7	10.841	3,4	9.710	2,5
Fransa	10.027	2,8	8.914	3,0	8.603	2,3	7.246	2,3	7.953	2,0
Hollanda	12.511	3,5	10.015	3,3	10.728	2,8	10.110	3,2	8.537	2,2
Belçika	9.495	2,6	8.590	2,9	6.877	1,8	8.380	2,6	9.335	2,4
Lüksemburg	8.239	2,3	9.171	3,1	14.848	3,9	21.015	6,6	8.187	2,1
İspanya	7.982	2,2	8.443	2,8	6.925	1,8	7.944	2,5	8.934	2,3
Diğerleri	137.252	38	85.402	28,6	118.874	31,5	82.940	26,2	98.654	25,1
Dünya	360.652	100	299.091	100	377.586	100	316.859	100	392.260	100
DEĞER (Milyon \$)										
Çin	779,6	33,4	906,0	39,9	872,2	31,4	665,0	27,3	852,1	30,3
Almanya	253,5	10,9	315,9	13,9	389,3	14,0	372,5	15,3	367,1	13,1
Vietnam	0	0	0	0	302,5	10,9	222,7	9,2	345,8	12,3
İtalya	98,1	4,2	121,2	5,3	140,5	5,1	134,2	5,5	133,8	4,8
Hindistan	53,8	2,3	71,3	3,1	75,6	2,7	109,8	4,5	99,2	3,5
Fransa	93,0	4,0	96,2	4,2	105,5	3,8	91,3	3,8	96,9	3,4
Hollanda	103,0	4,4	93,6	4,1	105,5	3,8	115,4	4,7	96,9	3,4
Belçika	79,2	3,4	76,9	3,4	67,4	2,4	83,6	3,4	95,9	3,4
Lüksemburg	66,0	2,8	74,3	3,3	121,7	4,4	138,6	5,7	95,3	3,4
İspanya	67,8	2,9	85,9	3,8	76,0	2,7	83,7	3,4	92,7	3,3
Diğerleri	739,6	31,7	431,7	19	522	18,8	416,1	17,1	535,8	19
Dünya	2.333,6	100	2.273,2	100	2.778,2	100	2.432,9	100	2.811,5	100

Kaynak: FAO, 2016

2016 yılı dünya toplam antepfıstığı ithalat miktarı 392.260 ton ve bu ticaret için ödenen değer 2.811.480 \$'dır. Antepfıstığının en büyük ithalatçısı konumunda bulunan ülke Çin'dir. 2016 yılı verilerine göre dünya ticaretine konu olan antepfıstığının 123.554 tonunu ithal ederek karşılığında 852.121 \$ ödemiştir. Çin, dünya antepfıstığı ithalatının miktar bakımından %31,5'ini ve değer olarak 30,3'ünü gerçekleştirerek 1.sırada yer almıştır. 2013 yılına kadar ithalatı bulunmayan Vietnam, 2014 yılında 54.272 ton, 2015 yılında 43.727 ton ve 2016 yılında 73.079 ton ithalat yaparak toplam dünya ithalatının % 18,6'sını gerçekleştirmiş ve ithalat miktarı olarak 2. Sırada yer almıştır. Vietnam 2016 yılında gerçekleştirdiği antepfıstığı ithalatı karşılığında 345.785 \$ ödeyerek ithalat değeri olarak 3. Sırada yer almıştır. Antepfıstığı ithalatında 32.747 ton ithalat miktarı ile Almanya, dünya antepfıstığı ithalatının 8,3 ünü gerçekleştirerek 3. Sırada yer alırken ithalat için ödenen

367.129 \$ ile ithalat değeri bakımından 2. Sırada yer almıştır. Antepfıstığı ithalatında önemli yere sahip diğer ülkeler ithalat miktarlarına göre sırasıyla, Birleşik Arap Emirlikleri (%3,6), İtalya (%2,9), Hindistan (%2,5), Suriye (%2,5), Belçika (%2,4), ve İspanya'dır (% 2,3) (FAO,2017). İlgili veriler Tablo 6'da verilmiştir.

Antepfıstığı Türkiye'nin ihracat payında oldukça önemli bir yere sahip olup ilk on tarım ürünü içinde yerini almaktadır. Ülkemizde yetişen fıstıkların küçük taneli ve pahalı olması ihracatta sıkıntılara yol açmaktadır. Ancak ülkemizdeki antepfıstığının karakteristik aroması pazarlama açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır (Anonim, 2013). Antepfıstığı ihracatımız yıllar itibariyle büyük dalgalanmalar göstermekle birlikte, yurda kazandırdığı döviz yönünden ülkemiz tarım ürünleri arasında ön sıralarda yer almaktadır (Tunalıoğlu ve Taşkaya, 2003). Türkiye antepfıstığı yıllara göre ihracat rakamları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Türkiye'nin Yıllara Göre Antepfıstığı İhracatı

Yıllar	AB Harici Ülkeler		AB Ülkeleri		TOPLAM	
	(ton)	(%)	(ton)	(%)	(ton)	%
2011	156.784	12,6	1.085.187	87,4	1.241.971	100,0
2012	450.179	16,9	2.217.608	83,1	2.667.788	100,0
2013	639.533	19	2.731.569	81	3.371.101	100,0
2014	316.012	17	1.538.066	83	1.854.078	100,0
2015	568.030	15,3	3.159.873	84,7	3.727.903	100,0
2016	621.640	12,4	4.401.067	87,6	5.022.707	100,0
2017	475.193	10,2	4.156.570	89,8	4.631.762	100,0
2018	1.510.731	17,5	7.144.335	82,5	8.655.066	100,0

Kaynak: Anonim, 2018

Türkiye antepfıstığı ihracatı yıllar içerisinde genel olarak artmakla birlikte 2014 ve 2017 yıllarında bir önceki yıllara nispeten ihracat rakamları bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir. Türkiye'den ihraç edilen antepfıstığının büyük bölümü Avrupa Birliği ülkelerine (2018 yılı verilerine göre % 82) gerçekleşmiştir. Antepfıstığı ihracatı, Avrupa Birliği ülkelerine "kuru meyve", harici ülkelere "genel ihracat" olarak ihraç edilmektedir.

Gaziantep İl Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre 2018 yılında gerçekleştirilen toplam 8.655 ton antepfıstığı ihracatının %52,7'si Gaziantep ilinden gerçekleştirilmiştir. Gaziantep ili antepfıstığı dikili alan ve üretim miktarı bakımından Türkiye sıralamasında 2. sırada yer almasına karşın ihracatta ilk sırada yer almaktadır. İhracatta ilk sırada yer alması; tüccarların, fıstık işleme tesislerinin yanında İl Merkezi ve Nizip ilçesinde kurulu bulunan fıstık halinin ve fıstık borsalarının aktif çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Gaziantep ilinden yıllara göre (2011-2018) gerçekleştirilen antepfıstığı ihracat miktarları ve Türkiye antepfıstığı ihracatı içerisindeki payı (%) Tablo 8'de verilmiştir (Anonim, 2018).

Tablo 8. Gaziantep İli Antepfıstığı İhracatı

Yıllar	AB Harici Ülkeler (ton)	AB Ülkeleri (ton)	TOPLAM (ton)	Türkiye İhracatındaki Payı (%)
2011	80	922	1.002	80,7
2012	326	1.556	1.882	70,5
2013	417	2.192	2.609	77,4
2014	159	771	930	50,2
2015	387	2.170	2.557	68,6
2016	387	3.263	3.650	72,7
2017	304	1.974	2.278	49,2
2018	947	3.612	4.559	52,7

Kaynak: Anonim, 2018

Gaziantep İl Tarım ve Orman Müdürlüğü verilerine göre Gaziantep ili 2011 yılı Türkiye toplam antepfıstığı ihracatının %80,7'sini tek başına gerçekleştirmiştir. 2018 yılında bu oran %52,7'ye kadar gerilemiş olmakla beraber Gaziantep ili Türkiye antepfıstığı ihracatında 1.sırada yer almaktadır.

3.5. Gaziantep İlinde İhracat Yapan Firmalara Yönelik Bulgular (Alan Araştırması Sonuçları)

3.5.1. Firmaların Hukuki Yapıları ve Faaliyet Alanları

Görüşme yapılan firmaların 6 tanesi “şahıs firması”, 10 tanesi “şahıs ortaklığı” ve 8 tanesi “sermaye ortaklığı” şeklinde olup Gaziantep ilinde ihracata yönelik kooperatif organizasyonu bulunmamaktadır. 12 firma sadece üretim ve ihracata yönelik çalışma yapmakta olup iç piyasaya mal vermemektedir. Diğer 12 firma ise üretim ve ihracatın yanında iç piyasaya da ürün tedariki yapmaktadır.

Firmaların 21 tanesinin ihraç ettiği tek ürün antepfıstığı olup; sadece 3 firmada talep gelmesi durumunda diğer tarımsal ürünlerin tedariki yapılarak ihraç edilmektedir. Bu kapsamda tedariki yapılan ürünler fındık, ceviz, badem, kayısı çekirdeği, çam fıstığı ve susamdır. Sadece 1 firma antepfıstığını fıstık formundan farklı olarak talep gelmesi halinde kurulu işletmesinde işleyerek ezme ve krema olarak da pazarlamaktadır. Sadece 3 işletme fıstığın iç zarını da soyarak ithalatçı firma talebine göre renk sınıflandırmasını yaparak (koyu yeşil, açık yeşil, sarı vb.) ihraç etmektedir.

3.5.2. Firmaların Pazarlama Ana Hizmetlerini Yerine Getiriş Şekli

Toplama: Görüşme yapılan firmalardan sadece 2 tanesi üreticiden direk alım yapmaktadır. 22 firma işleyeceği hammaddeyi Gaziantep ilinde kurulu bulunan fıstıkçılar sitesinde yer alan fıstık tüccar ve komisyoncularından tedarik etmektedir. Çiftçilerden küçük miktarlar halinde almak yerine, toplama hizmetlerinin daha düşük maliyetle yapılabilmesi için tüccar ve komisyoncular tarafından lokal olarak biriktirilmiş olan ürünlerden büyük gruplar halinde satın almaktadır. Firmalar genel olarak hammadde olarak kullanacakları fıstığı kırmızı kabuklu (meyve dış kabuğuyla birlikte) olarak tedarik etmektedir.

Görüşme yapılan firmaların tamamı ürünün alımının peşin alım yoluyla yapıldığını bildirmiştir. Ürün tedarikinde sorun yaşıyor musunuz sorusuna 1 firma hariç tüm firmalar “evet” cevabını vermiştir. Bu sorunlar aşağıda kısaca verilmiştir:

- Aflatoksin'den arı ürün bulmada yaşanan güçlükler,
- İstenilen kalitede (irilik, renk, çıtlaklık, ürün dane dolgunluğu, 100 dane fıstık ağırlığı) ürün bulmada yaşanan güçlükler,
- Hasat dönemi kısa olan boz kavlak, sıra iç gibi ürünlerin sektör dışı kişilerce alınıp stoklanması ve ürün tedarikinde yaşanan sorunlar ve
- Fiyatta yaşanan dalgalanmalar (döviz kurundaki oynaklık ve üretim miktarı ile arz miktarının paralel olmaması) şeklinde açıklanmıştır.

Fiyat dalgalanması konusunda özellikle stokçuların fazla olması ve peşin parası bulunan herkesin antepfıstığı alıp depolaması sebebiyle piyasada ürün fiyatının sürekli ve suni olarak arttığı belirtilmiştir. Bu nedenle ürün alım bağlantılarının tamamı ürün hasadı yapıldıktan sonra gerçekleşmektedir. Hiçbir firma üreticiden sözleşmeli ürün tedariki yoluna gitmemekte ve uzun süreli alım bağlantısı yapmamaktadır. Firmaların tedarik edecekleri antepfıstığı miktarı da sipariş miktarıyla sınırlı kalmaktadır.

İşleme: Görüşme yapılan firmalardan 22 tanesi antepfıstığını kırmızı kabuklu formda alıp kabuk soyma dâhil olmak üzere bütün üretim işlemlerini kurulu işletmelerinde yapmaktadır. Kabuk soyma ünitesi bulunmayan 2 firma ise özellikle kırmızı kabuklu ve kurutulmuş formda alımını yaptığı antepfıstığını anlaşmalı oldukları devlup adı verilen kabuk soyma işletmelerinde kg başına ücretini ödeyerek antepfıstığının dış kabuğunu soydurmaktadır.

Dış kabuğundan ayrılan meyve uygulanan ıslatma işleminde almış olduğu suyu kurutmak için bazı işletmelerde fırınlı kurutucularda kurutulurken teknolojisini yenileyemeyen işletmeler açıkta kurutma yapmaktadır. İhracatçı firmaların karşılaştığı en büyük sorun olan aflatoksin'i üreten *Aspergillus Flavus* cinsi küflerin oluşumunu artıran etkili işlem basamağının burada yapılan açıkta kurutma işlemi olduğu tüm firmalarca beyan edilmiştir. Ürün sergiye alınırken kalın serilmesine bağlı olarak geç kurumaması, kurutma ortamının hijyen koşullarının sağlanamamasından dolayı küfler için bulaşma kaynağı olması, kurutma işleminin uzun sürmesi ve üründe kalan nem miktarının tespitinin yapılmaması nedeniyle son üründe aflatoksin oluştuğu yada miktarının arttığı beyan edilmiştir. Ayrıca devlüplere üretici (çiftçi) tarafından getirilen ve birim fiyatı yüksek olan antepfıstığının bazı art niyetli üreticiler tarafından kantarda ağır çekmesi için özellikle ürün tam kurumadan ve hala küf gelişimi için optimum nem miktarında iken kurutma işleminin sonlandırılarak satışa sunulduğu bildirilmektedir. Bu nedenle ihracatçı firmalar ihracatını yapacakları antepfıstığını üreticiden kabuksuz almamaktadır.

Görüşme yapılan firmaların tamamı antepfıstığını kırmızı kabuklu olarak almakta, 22 işletme bütün işlemleri kendi işletmelerinde yaparak aflatoksin oluşumunu engellemek ve AB tolerans limitlerinin altında tutmaya çalışmaktadır. Bireysel görüşmelerde alınan bilgilere göre firmaların ürün işleme teknikleri birebir aynıdır.

Dağıtım: Görüşme yapılan ihracatçı firmaların tamamı işleme sanayine mal tedariki yapmaktadır. Son tüketici, perakendeci ya da toptancıya ürün satışı yapan firma bulunmamaktadır. Kendi ambalaj ve markası ile ürün satışı yapan firma bulunmamaktadır. Bu nedenle firmalar şu aşamada dağıtım ağına ihtiyaç duymamaktadırlar.

3.5.3. Firmaların Pazarlama Yardımcı Hizmetlerini Yerine Getiriş Şekli

Dereceleme: İşletmeler dereceleme işlemini kendi işletmelerinde üretim sırasında gerçekleştirmektedir. Antepfıstığı işletmelerinde dereceleme ürün çapına (irilik) göre yapılmaktadır. Eleklerden geçirilen ürünlerden küçük ve orta tane yapısında olanlar (9 mm

den küçük olan) kırırma gönderilerek iç fıstık haline getirilirken iri olarak tabir edilen 9 mm'den büyük olan antepfıstıkları ıtlatılıp kavrulmak suretiyle kavrulmuş kabuklu (erezlik) olarak ihraç edilir. Antepfıstığının iç zarını soyarak ihraç eden 2 işletmede renk derecelemesi de yapılmak suretiyle ürünler renklerine göre sınıflandırılmaktadırlar.

Standardizasyon: Antepfıstığında TSE tarafından düzenlenmiş, kırmızı kabuklu antepfıstığı için TS 13693, i zarlı ve i zarsız antepfıstığı için TS 1280 ve kabuklu antepfıstığı TS 1279 kodu ile standart bulunmaktadır. Ancak üreticiler hasadı kendi bildikleri usulle ve istedikleri zaman yapmakta, üründe olgunluk evresi, tane dolum vb. konular gözetilmemektedir. Ürünün kıymetli olması, arz miktarının az olması, tktim ve sanayide kullanım olanaklarının geniş olması sebebiyle her kalite ve nitelikteki ürün alıcı bulmaktadır. Bu nedenle ürün hasadından başlayarak depolama ve işleme aşamasında bir başıboşluk oluşmaktadır. Ürünün her şekilde yüksek fiyatla paraya çevrilebilmesi ve yurt içi piyasada yeterli denetimin yapılmaması gibi nedenlerle iç piyasada aflatoksin oranı yüksek, kalitesi düşük ürünlerde tkticiye ciddi fiyatlara satılmaktadır. Kuruyemiş olarak pazara sunulamayan kırık taneler helva, tatlı, pasta süsleme, fıstık ezmesi gibi yine değeri yüksek ürünlere katılmak suretiyle pazarlanmakta olduğu bildirilmiştir.

İhracata konu ürünlerde standart hammadde temin edilemediği bireysel görüşme yapılan tüm firmalarca ortak olarak beyan edilmiştir. Dış pazara gidecek ürünlerde ihracat firma tarafından alıcı ülke standartları (talepleri) dikkate alınarak ürünün pazara hazırlama işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Kalite Kontrol: Bireysel görüşme yapılan firmaların tamamı satın aldıkları ürünler işletmeye gelir gelmez numune almakta ve ürünlerin 100 tane ağırlığını ölçmektedir. 100 tane ağırlığı 110 gramın altında olan ürünler ve siparişte belirtilen özelliklere sahip olmayan ürünler doğrudan iade edilmektedir. İşlemeye alınan ürünler eleklerden ve metal detektöründen geçirilerek istenmeyen kk taneler ve ürün harici yabancı maddeler ve metal parçaları üründen ayrılmaktadır. Paketleme aşamasından önce sortekse bağlı bulunan seçme bandına alınan antepfıstıklarına seçme içinde uzmanlaşmış personeller tarafından kontrol edilmektedir.

İhracata gönderilecek ürünlerden son aşamada Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı İl Müdürlüğü personelleri tarafından numuneler alınmakta ve aflatoksin testine tabii tutularak son üründe insan sağlığına zarar verici boyutta toksin içermeyen ürünlerin ihracatına izin verilmektedir.

Depolama: Bireysel görüşme gerçekleştirilen ihracat firmaların tamamı, ürün değerinin çok yüksek olması sebebiyle sezonluk depolama işlemi yapmadıklarını ancak siparişini aldıkları ürün miktarı kadar antepfıstığı tedarik etmekte ve işleme süresince çok kısa süreyle depolama yaptıklarını bildirmişlerdir.

Taşıma: Hasat edilen antepfıstığı kısa mesafede bulunan yerel pazarlara kk miktarlar halinde ve çiftçilerin kendi imknlarına ve satışını yapacakları ürün miktarına göre otomobil, kamyonet ya da traktörle taşınmaktadır.

Antepfıstığı ihracatında AB pazarına mal veren firmalar ürünlerini konteynirlara yükleyerek tır ile Mersin Limanına göndermektedir. Buradan gemiye yüklenen konteynir alıcı ülkeye sevk edilmektedir. Sadece Çin Halk Cumhuriyetine deniz yoluyla ulaşım sresinin çok fazla olması sebebiyle hava kargosu tercih edilerek uçak ile gönderim sağlanmaktadır.

Tüm firmalar tarafından ürün nakliyesinde kullanılan tır ve gemi bulma konusunda herhangi bir sıkıntı olmadığı beyan edilmiştir. Uluslararası ilişkilerde diğer ülkelerle yaşanan siyasi gerilimler neticesinde bu ülkelerin gümrük geçişlerinde bilinçli olarak aksamalar yaşatıldığı ve zorluklar çıkarıldığı yine firmalar tarafından bildirilmiştir.

Risk Alma: Aflatoksin nedeniyle AB ülkelerine kabul edilmeyen ürünler tekrar yurtiçine girişte “geri dönen ürün” ürün olarak değerlendirilmekte ve aflatoksin testine tabii tutulmaktadır. Ülkemizde uygulanan aflatoksin üst limitleri AB ülkeleriyle aynı olması nedeniyle yurtiçi piyasaya sokulamamakta ve sektörde 3. ülke olarak tabir edilen (Türkiye ve AB ülkeleri dışında kalan ülkeler) ve aflatoksin aranmayan ülkelere ihraç edilmektedir. Bir konteynır (20 ton) ürünün ihraç edilmek istenen ülke gümrüğünden dönüş yaparak 3. Ülkelere ihraç edilmesinin maliyetinin 40-50 bin TL civarı olduğu firmalar tarafından beyan edilmiştir. Ayrıca aflatoksin oranının çok yüksek çıktığı durumlarda ürünün tamamı AB gümrüğünde imha edilmekte ve imha işlemi kapsamında yürütülen tüm faaliyetlerin masrafı firmaya fatura edildiğinden firmaların ihracattaki en büyük sıkıntılarının (risklerinin) aflatoksin olduğu vurgulanmıştır.

Fiyat Saptama: Ankete katılan tüm firmalar tarafından uluslararası piyasada antepfıstığının fiyatını belirleyen iki ana aktör olarak İran ve ABD beyan edilmiştir. Bu iki ülkedeki rekolte, dış satım miktarı ve fiyatına göre Türkiye’de üretilen antepfıstığının fiyatının oluştuğu bildirilmiştir. Türkiye’de yetişen antepfıstığı fiyatının ABD ve İran’da yetiştirilen antepfıstığından daha yüksek olmasına, farklı özellik ve kalitede ürünler olmasına rağmen Türkiye’nin fiyat belirlenmesine rolü neredeyse bulunmamaktadır. Firmaların tamamı tarafından ortak beyan şu şekildedir “ *alıcı bize talep edilen ürünün özelliklerini gönderir ve bizde buna göre pazar araştırması yaparız. İşleme, paketleme, gümrükleme ve nakliye masrafları hesaplanıp üzerine makul bir kar oranı ekleyerek fiyat teklifinde bulunuruz. Alıcı fiyatları kıyaslar ve istediği ürün için en makul fiyatı veren Türk ihracatçıdan ürün tedarik eder.*”

Finansman: Bireysel görüşme yapılan sürekli olarak antepfıstığı ihracatı yapan firmaların tamamı hammadde alımlarını öz sermayeleriyle peşin ya da kendi firmalarına ait 30 günlük çek karşılığı aldıklarını, finansman konusunda herhangi bir sorun yaşamadıklarını ancak özellikle 2018 yılında döviz kurundaki aşırı yükseliş ve ardından yaşanan sert düşüşler nedeniyle zarar gördüklerini beyan etmişlerdir.

Satış: Firmaların tamamı tek sözleşme ve parti bazında ihracat yaptığını uzun süreli ve birden fazla partiyi içeren ihracat sözleşmesi yapılmadığını ifade etmişlerdir. Döviz kurlarında yaşanan aşırı dalgalanmalar nedeni ile çoğunlukla fiyat vermekte zorlandıklarını ifade ederek bazı dönemlerde Gaziantep’ten yola çıkarılan ürün daha gemiye yüklenirken TL olarak fiyatının yükselmesi nedeniyle zarara uğradıklarını ifade etmişlerdir. Bir konteynıra yüklenen iç antepfıstığının 2-2,5 milyon TL arası fiyatının olduğu ve kurda yaşanan %1’lik bir oynamanın karşılığı net 20-25 bin TL olarak gerçekleştiği bildirilmiştir.

Alıcı firma ile satış sözleşmesi imzalanması aşamasında çok sıkı pazarlıklar olduğu ve ürün temin sözleşmelerinin çok sert olduğunu beyan ederek ihracatta yaşanan en büyük sıkıntı olarak “*elimizdeki malı pazarlamaktan öte alıcı firmanın isteklerine uygun özelliklerde ürün temin etmek*” olduğu konusunu bildirmiş ve bu konunun en önemli sebebinin ihracata konu olan antepfıstığında, ülkemizde üretilen ürünlerde hiçbir standardın olmayışının yattığı ifade edilmiştir.

Reklam: Görüşme yapılan firmaların 22 tanesi antepfıstığı ihracatını artırmada tanıtım ve reklam faaliyetlerinin gerekli olduğunu, bu konuda kendi firmaları tarafından yürütülen tanıtım çalışmalarının uluslararası fuarlara katılım ile sınırlı olduğunu ve tanıtım faaliyetlerinin Tarım ve Orman Bakanlığı, TOBB ve İhracatçılar Birliği eliyle yapılması gerektiğini bildirmişlerdir. Tanıtım faaliyetinin faydası olmayacağını beyan eden iki firma ise halihazırda alıcılar tarafından Türkiye’de yetiştirilen antepfıstığının bilindiği, zaten İran ve ABD fıstığına nazaran daha pahalı olması nedeniyle kullanım ve tüketim alanlarının belirli olduğunu ifade etmiştir.

Pazar Bilgilerini Toplama ve Yayma: Bireysel görüşme yapılan firmalardan beş tanesinin yurt dışı temsilcilikleri bulunmakta, bunlardan dört tanesinin temsilciliği Almanya’da bulunurken sadece bir firmanın İtalya’da temsilciliği bulunmaktadır. Firmalar dünya piyasasındaki gelişmeler hakkında uluslararası fuarlardan, internetten (bu konuda yeterli bilgi verilmeyip sadece internet olarak beyan edilmiştir) ve çalıştıkları brokerler aracılığıyla bilgi edindiklerini ve çoğunluğu bu kaynakların yeterli olduğunu bildirmişlerdir. Ancak antepfıstığı üretimi ve piyasaya arz edilen miktarı tam olarak bilinmemektedir. İlgili kurumlar tarafından üretim miktarına ilişkin verilen rakamlar tamamen tahminden oluşmaktadır.

Üretilen ve piyasaya arz edilen ürün miktarları ve tüketim miktarları ve hangi işleme sanayiinde ne kadar ürün kullanıldığı bilinmeyen, depolarda ki ürün miktarlarına dair hiçbir veri bulunmayan bir ürün konumuna gelmiş, tamamen tüccar ve komisyoncuların insafına bırakılmış bir sektör halini almıştır.

3.5.4. Antepfıstığının Pazarlama Sorunları

Bir firma haricindeki tüm firmaların ihracatta yaşadıkları en önemli sorun olarak aflatoksin miktarları nedeniyle geri dönen ürünler olduğu ve ülkeler arasında yaşanan siyasi gelişme ve gerilimlerin gümrük geçişleri ve kontrollerinde zaman zaman büyük sorun ve gecikmelere neden olduğu ifade edilmiştir.

Tüm firmalar “son üründe alıcının isteklerini ne ölçüde karşılayabiliyorsunuz?” sorusuna “*tamamen*” cevabını vermiştir. Antepfıstığı ihracatında alıcı firma ile yapılan sözleşme hükümlerinin çok net, kısıtlayıcı ve sert olduğu tüm firmalarca beyan edilmiştir. Yaşanılacak en küçük aksaklıklarda dahi tazminat ya da ürün iade hükmü bulunmaktadır.

Uluslararası ticarete yıl boyu sabit fiyat garantisi verilememesinden dolayı tek partilik sözleşmeler düzenlenmesi, sabit ve düzenli alım yapan çoğu firmanın bu nedenle sabit fiyat garantisi veren ülke ürünlerine yönelmesi.

Firmaların çoğunluğu Türk antepfıstığı ihracatçılarıyla rekabet etmek zorunda kaldıklarını ve gününbirlik ihracat yapmaya çalışan çok sayıda ki firma ve kişi nedeniyle ihracat yapmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu şekilde çalışan firma ve kişilerin gönderdikleri numuneler ile ürünlerin birbirini tutmaması, ürünlerde yabancı madde çıkması, ambalajların kalitesiz olması ve etiketlemede yapılan hatalar nedeniyle şikâyetler aldıklarını ve uluslararası piyasada bu durumun Türkiye menşeli antepfıstığına karşı önyargı oluşturduğunu bildirmişlerdir.

3.5.5. Antepfıstığı ile İlgili Politika ve Desteklemeler

Antepfıstığı için devletin uygulamakta olduğu özel herhangi bir destekleme bulunmamaktadır. Antepfıstığı yetiştiricileri genel desteklemelerden istifade etmekte olup antepfıstığına yönelik herhangi bir politika, üretim artırıcı ya da özendirici bir uygulama bulunmamaktadır. Mevcut desteklemeler şunlardır:

- **Sertifikalı fidan kullanımı desteği:** 2005 yılında uygulanmaya başlanan desteklemeden yeni tesis edilen tüm kapama meyve bahçeleri için yararlanılabilmektedir. 2018 yılında yapılan desteklemede standart fidan kullanımı için 100 TL/da ve sertifikalı fidan kullanımı için 280 TL/da destekleme sağlanmaktadır.
- **İyi tarım uygulamaları desteği:** 2009 yılında uygulanmaya başlanan destekleme 2018 yılı için bireysel 50 TL/da ve grup uygulamalarında 40 TL/da olarak uygulanmıştır.

- Organik tarım desteği: 2002 yılında uygulamaya başlanmıştır. 2018 yılında 70 TL/da olarak uygulanmıştır.
- Antepfıstığı ihracatçılarının yararlandığı tek destekleme %1 KDV iadesidir.

3.5.6. Antepfıstığı İhracatında Pazar Durumu

Görüşme yapılan firmaların “Alıcıyı (ithalatçı) nasıl buluyorsunuz?” sorusuna verdikleri genel cevap “onlar bizi buluyor” şeklinde olmuştur. Sürekli ve düzenli olarak ihracat yapan firmalarla görüşme yapılmış olması, bu firmaların çoğunluğunun köklü ve eski firmalar olması, kendi pazarlarında tanınan ve bilinen firmalar olması sonucunu doğurduğu ve neredeyse bu firmaların sabit müşterileri olduğu yine firmalar tarafından beyan edilmiştir.

Firmalar AB Ülkelerine yapılan ihracatta (özellikle Amanya) İran fıstığı başta olmak üzere ABD fıstığı ile rekabet edildiğini, bu ülkelere genel olarak gönderilen ürünlerin kabuklu kavrulmuş formda olduğunu bildirmiştir. Firmaların tamamı uluslar arası piyasada Türkiye’de yetiştirilen antepfıstığının yabancı rakiplerine göre avantajı olarak tat ve aroma özelliklerini vurgulamıştır. Dezavantaj olarak ise fiyattaki dalgalanmalar ve istenen kalitede ürün bulmadaki güçlükleri ifade etmişlerdir.

Hali hazırda Çin Halk Cumhuriyetine Gaziantep’ten ihracat yapan iki firma bulunmakla beraber yeni bir pazar olması, dil sıkıntısı ve aracı firma bulmadaki güçlükleri aşmaya çalışan üç firma da Çin pazarına girerek antepfıstığı ihraç etme yollarını araştırdıklarını ifade etmişlerdir.

Türkiye antepfıstığı ihracatını olumsuz yönde etkileyen etmenleri ortadan kaldıracak ya da en aza indirebilecek ihracat organizasyonu için firmaların birisi hariç tamamı aşağıda sıralanan önerileri yapmışlardır:

- Lisanslı depoculuğa geçilmesi,
- Fıstık ticaretinde devletin TMO benzeri bir organizasyon kurarak aktif olarak yer alması,
- Fıstık alımı, depolanması ve ihracat odaklı firmalara istenen kalite ve özelliklerde ürün tedariki yapabilecek birlik benzeri bir yapının kurulması,
- Ürünün fazla olduğu yılda alınarak az olduğu yılda piyasaya verilmesi ve piyasa yapısının düzenlenmesi,
- Çiftçilerin ve ürün işleme sanayiinde yer alan firmalara aflatoksin konusunda bilinç oluşturarak farkındalık yaratılarak ihracatta yaşanan bu sorunun tamamen olmasa dahi kabul edilebilir düzeylere indirilmesi konusunda devlet eliyle çalışmalar yapılması.

3.5.7. Gaziantep İli Antepfıstığı ihracat Pazarlama Organizasyonunun GZFT Analizi

Çalışmanın, içsel ve dış çevresel faktörlerinin sistematik olarak incelenmesine olanak veren bir teknik olan GZFT Analizi ile Gaziantep ili antepfıstığı üretim ve ihracat pazarlama organizasyonu değerlendirilmiştir. Gaziantep ili ve antepfıstığına ait unsurların güçlü ve zayıf yönleri belirlenmiş, fırsat ve tehditler ortaya konularak elde edilen sonuçlar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Gaziantep İli Antepfıstığı Üretim ve İhracat Organizasyonunun GZFT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> - Ürün muhafazasının kolay olması - Ürün depo isteklerinin çok az olması - Ürünün uzun süre depolanabilmesi - Satış sorununun olmaması - Ürün tat ve aroma özelliklerinin benzersiz olması - Uluslararası pazarda ülkemizde yetiştirilen antepfıstığının bilinirliğinin olması. - Ürünün her aşamada peşin alınıp satılan bir ürün olması. - Uluslararası piyasadaki rakip ülkelerde yetiştirilen fıstıklara oranla yüksek fiyata alıcı bulabilmesi. - Doğrudan tüketime ve farklı sanayi alanlarında kullanıma uygun olması. - Dikili arazi miktarının yıllar itibari ile sürekli artış göstermesi. - Bölgenin ekolojik koşullarının antepfıstığı üretimine uygun olması. - Ülkemizin antepfıstığı gen merkezlerinden olması. - Gaziantep İlinde Kurulu Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü bulunması. - Ürünün nakliye giderlerinin ürün değeri yanında çok düşük kalması. - Antepfıstığı ithalatının dolaylı olarak yasaklanması. - Ürünün birim fiyatının çok yüksek olması ve lüks tüketim malları içerisinde yer alması. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tesis edilen bahçelerden ürün alınmasının 10-12 yıl gibi çok uzun sürmesi. - Üretici ve tüccarların bilinçsiz olması nedeniyle çok kötü koşullarda muhafaza edilmesi - Aflatoksin oluşumunun önüne geçilememesi. - Yetiştiriciliği yapılan çeşitlerin periyodisite eğiliminin fazla olması - Standart ürün bulunamaması - Piyasaya hiçbir şekilde devlet müdahalesinin olmaması, pazarın saydam olmaması, ürün arz miktarı ve depolardaki ürün miktarının bilinmemesi. - Fiyatların tüccarlar tarafından dövize endekslenmesi ve döviz kurundaki her yükselişten ürün fiyatının doğrudan etkilenmesi ve Fiyat istikrarının olmaması. - Kooperatif ve Birlik gibi yapıların oluşmaması. - Antepfıstığı ağaçlarının dolu ve don zararından aşırı etkilenmesi. - İhracatı engelleyici aflatoksin ve ilaç kalıntısı varlığı.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> - Ürünün kullanım alanlarının çok geniş olması. - İhracatın belirli ülkelere bağımlılığının olmaması. - Katma değeri yüksek ürünlerin (baklava, ezme, helva, çikolata gibi) imalatında kullanılabilmesi. - Yeni ürün geliştirmeye açık bir hammadde olması. - Dünya antepfıstığı tüketiminin artması. 	<ul style="list-style-type: none"> - Çin, ABD ve İran'da üretimin sürekli artması. - Rakip ülkelerin sabit fiyat garantisi verebiliyor olması. - ABD'nin İran'a uyguladığı ekonomik ambargonun sona erme ihtimali. - Özellikle AB üyesi ülkelerle yaşanan gerilimler sonrası gümrük kapılarında yaşatılan problemler.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sektör Sonuçları

Antepfıstığı peşin alınıp satılan bir ürün olması sebebiyle tarım ürünleri içerisinde ayrı bir yer ve öneme sahiptir. Üreticiye, tüccara, komisyonculara, işleme sanayi ve ihracatçılara yapılan tüm ödemeler peşin olarak en geç mal tesliminde gerçekleşmekte nadiren firmaların kendi çekleriyle en uzun vadesi 30 gün olarak alınıp satılmaktadır. Ürünün satış sorunu bulunmamaktadır. Bu yönleri ile antepfıstığı diğer tarımsal ürünlerden ayrılmaktadır.

Türkiye 2016 yılı toplam bitkisel ürün ihracat değeri 14,2 milyar dolardır. Antepfıstığı ihracat değeri ise 66,7 milyon dolardır. Antepfıstığı ihracat değeri Türkiye toplam tarımsal ürün ihracatının % 0,47'sidir (Çakmak ve Kasnakoğlu, 2017). Bu yönüyle antepfıstığı Türkiye'nin tarımsal ekonomisinde kayda değer bir öneme sahiptir. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde üretim faaliyeti yürüten çiftçilerin en önemli geçim kaynaklarından birisidir.

Dünyada antepfıstığının en önemli gen merkezlerinden birisi olan Türkiye'de yetiştiriciliğin çok eski zaman ve uygarlıklardan beri yapıyor olmasına karşın, tesis edilen eski bahçelerin dağlık, kıraç ve sulanamayan arazilerde yer alması, en çok tercih edilen yerli çeşitler olan kırmızı, ohadi, halebi, çakmak, sultani vb. çeşitlerin periyodisiteye çok yatkın olmaları nedeniyle piyasaya arz edilen antepfıstığı miktarında sürekli olarak dalgalanmalar yaşanmaktadır. Hasat ve hasattan sonraki depolama ve işlemede yeni teknoloji ve tekniklere geçilememiş olması, üreticilerin hala babadan-atadan görme metotlarla faaliyetlerini yürütmeleri nedeniyle hasattan sonra ürün ve kalite kayıpları yaşanmaktadır. Kabuk kavlatma işleminde ürünün ıslatılarak işlenmesi ve kavlatma işlemi yapan işletmelerin (devlup) çoğunluğunda fırın kurutma sisteminin olmaması ya da üreticinin ürünün kantarda daha ağır gelmesi için bilinçli olarak ürün tam kurumadan kurutma işlemi sonlandırması sebebiyle üründe oluşan aflatoksin miktarında ciddi artışlar meydana gelmektedir.

İhracatçıların karşılaştıkları en büyük sorun olan aflatoksin oluşumu konusunda tüm firmaların beyanları gelişimin en çok kötü depolama koşullarında ve devlup aşamasından sonra yeterli kurutmanın yapılmamış olmasından kaynaklandığı yönündedir. Hasat zamanı ortaya çıkan ve elinde bir miktar nakit parası bulunan herkes tarafından antepfıstığı alınıp, depolanarak fiyat yükseldiği zaman satılmak suretiyle ciddi karlar elde edilmektedir. Bu kadar önemli bir tarımsal ürün olan antepfıstığında kayıt dışılık had safhadadır.

4.2. Bireysel Görüşme Sonuçları

İhracatçı firmalarla yapılan bireysel görüşmeler neticesinde firmaların ihracata ilişkin ürün gamlarının 21 firmada (%87,5) sadece antepfıstığından oluştuğu ve başka ürün ihraç etmedikleri saptanmıştır. Hammadde alım ve ürün satışının peşin yapıldığı, firmaların %8'inin hammadde tedarikini komisyoncu ve tüccarlardan yaptığı ve doğrudan üreticiden alım yapmadıkları belirlenmiştir.

Uluslar arası antepfıstığı ticaretinde ülkemizde yetiştirilen fıstıkların rakip ülkeler olan ABD ve İran fıstıklarına nazaran daha pahalı olduğu, alıcılar tarafından bilinirliği olduğu, özellikle tat ve aroma özellikleri bakımından rakiplerine üstünlük sağladığı belirlenmiştir. İhracatta karşılaşılan sorunların önem sırasına göre

- AB ülkelerinde uygulanan aflatoksin limitlerinin düşüklüğü,
- Aflatoksinden arı ya da AB limitlerinin altında aflatoksin içeren ürün bulmada yaşanan güçlükler

- İstenen kalite ve özelliklerde hammadde temininde yaşanan güçlükler
- Döviz kurundaki aşırı hareketlilikten dolayı alıcılara sabit fiyat garantisi veremedikleri için uzun vadeli satış sözleşmeleri yapamamaları
- Yurt içi antepfıstığı ürün piyasasının şeffaf olmaması (alıcılar, aracılar ve depocuların ve ürün miktarının bilinmemesinden kaynaklı) nedeniyle hammadde alım fiyatlarında meydana gelen anlık değişimler.
- Uluslararası ilişkilere bağlı olarak ülkemizle siyasi sorun yaşayan AB üyesi ülkelerin gümrük girişlerinde yaşattıkları sıkıntılar şeklinde sıralanmıştır.

Tüm yönleriyle bakıldığı zaman, antepfıstığı pazarlama ve ihracat sorunu olmayan ve birim fiyat olarak çok kıymetli bir ürün olmasına karşın gerek üretim aşamalarında gerekse de işleme aşamalarında yaşanan eksik ve yanlış uygulamalar nedeniyle gerçek potansiyelinin çok uzağındadır.

4.3. Öneriler

Gaziantep'te ve Türkiye genelinde uygulanacak bazı düzenleme ve yasal iyileştirmelerle antepfıstığı ihracatının artırılması mümkündür. Bu anlamda, yapılan çalışma neticesinde yapılabilecek önerilerin başlıcaları üretim, işleme, pazarlama ve ihracat aşamaları için ayrı ayrı verilmiştir.

Üretimle İlgili Öneriler:

- Antepfıstığının toprak istekleri tam olarak belirlenerek yeni bahçe tesis edilecek arazilerin kimyasal bileşim olarak düzenlenmesi ya da bu yapıya uygun arazi varlıklarının tespit edilerek bu alanlarda dikim yapılmasının özendirilmesi.
- Gaziantep ilinde faaliyet göstermekte olan Fıstık Araştırma Enstitüsünün faaliyetlerinin artırılarak daha verimli, periyodisiteye yatkınlığı az, iri ve daha hızlı verime yatan çeşitlerin geliştirilmesi ve yeni çeşitlerin üreticilere satışında teşvik uygulanması.
- Antepfıstığının özel olarak destek kapsamına alınması.
- Sulama imkânı bulunan ova köylerinde antepfıstığı tarımının özendirilmesi.
- Orman alanlarında bulunan ve hâlihazırda anaç konumunda bulunan çok sayıda ki melengiç ağaçlarının aşılması.
- Antepfıstığı üretiminin yoğun olarak yapıldığı ilçe ve köylerde üreticilerin özellikle aflatoksinle ilgili olarak bilinçlendirilmesi.

İşlemeyle İlgili Öneriler:

- İşleme sanayiinde kullanılan makine ve ekipmanların yenilenmesi ve var olan kurulu kapasitenin geliştirilmesi için bu yönde yapılacak yatırımlara doğrudan devlet teşviki sağlanması.
- Devlup olarak tabir edilen kabuk soyma işletmelerinde kurutma fırınlarının yapılacak yasal bir düzenlemeyle zorunlu hale getirilmesi.
- İşletmelere ve çalışanlarına yönelik hijyen eğitimleri verilerek aflatoksine karşı bilinç oluşturulması.

Pazarlama ve İhracatla İlgili Öneriler:

- Üreticilere uygulanan müstahsilde vergi oranların düşürülmesi ve kayıtlı işletmelere satışında uygulanacak direkt desteklemeler ile kayıt dışılığın ortadan kaldırılması.
- Fıstık hallerinde faaliyet gösteren komisyoncuların üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi.
- Devlet eliyle antepfıstığı alımı, depolama ve satışı yapacak TMO benzeri bir yapı kurulması ya da bu yönde kurulacak bir kooperatifin finansal olarak desteklenmesiyle piyasa koşullarının iyileştirilmesi.
- İhracat yapan firmalar üzerinde ki bürokratik yükün hafifletilmesi.

KAYNAKÇA

- Ak, B.E., ve Direk, M., (1993). Türkiye’de Antepfıstığı Üretimi ve Bugünkü Durumu. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 8, (3): 11-24.
- Aksoy, A., Işık HB., ve Külekçi M., (2008). Outlook on Turkish Pistachio Sector. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Dergisi 39 (1), 137-144.
- Aksoy, A., (2002). “Türkiye Antepfıstığı Sektörünün Ekonomik Bir Analizi”, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 41-42.
- Anonim, (2010). Bahçecilik, Antepfıstığı Yetiştiriciliği. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Eğitim Materyali, Ankara.
- Anonim, (2013). Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı 2013.
- Anonim, (2017). Tarım ve Orman Bakanlığı Veri Tabanı 2017
- Anonim, (2018). İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Veri Tabanı 2018.
- Apaydın, C., (2006). “Antepfıstıklarında yaprakattan yapılan Farklı Gübre Uygulamalarının, Ağaç Gelişimi İle Meyve Verimi Ve Kalitesine Etkileri”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Atay, Ü., (2007). “Antepfıstığında kullanılan sınıflandırma sistemlerinin incelenmesi ve alternatif bir sınıflandırma sisteminin tasarımı”, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Makinaları Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi s. 54
- Ayfer, M., (1990). Antepfıstığının Dünü Bugünü Geleceği. Türkiye 1. Antepfıstığı Sempozyumu (11-12 Eylül), s:14-23, Gaziantep
- Bilim, HIC., (2005) “Antepfıstığında Sıcaklığın Çıtlama Üzerine Etkilerinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma”, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Makinaları Ana bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Bolu, F., (2002). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Antepfıstığı Alanlarındaki Böcek ve Akar Faunasının Saptanması. Türk. Entomoloji Dergisi, 26(3): 197-208.
- Çakmak, E., Kasnakoğlu, H., (2017). Türkiye İhracatçılar Meclisi Tarım Raporu 2016, Ankara, 160 s.

- Çalışkan, İ., (2003). “Antepfıstığında Aflatoksin Saptanmasında ELİSA Testinin Uygulanması” Gaziantep Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.
- Demircan, M., (2010). “ Gaziantep’te Antepfıstığı Üretimi”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 47.
- Dilmen, B., (1976). Gaziantep Merkez Yöresinde Antepfıstığı Üretiminin Ekonomik Analizi. Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:447, Erzurum.
- FAO, (2017). Pistachio production. <http://faostat.fao.org/>
- Fil, B.A., ve Ark. (2012). Antepfıstığı İşleme Atıksularının Elektrokoksasyon Yöntemiyle Ön Arıtım Çalışmaları. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2(2): 29-36.
- Gamlı, Ö.F., (2009). “Krem Yapılı Antepfıstığı Ezmesi Üretiminde Antepfıstığı Miktarının ve Depolama Koşullarının Ürün Kalitesi Üzerine Etkileri” Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Gezginç, Y., ve Duman, A.D., (2004). Antepfıstığı İşleme Tekniği ve Muhafazasının Kalite Üzerine Etkisi. Gıda Dergisi, Yıl: 29 (5): 373-378.
- Gökdemir, F., (1990). “ Antepfıstığının Pazarlanmasında Üretim ve Tüketim Dengesi ile Fiyat Politikası”. Türkiye 1. Antepfıstığı Sempozyumu (11-12 Eylül), s:203-210, Gaziantep.
- Kandemir, M., (2005). “Şanlıurfa Koşullarında Değişik Antepfıstığı Anaçlarının ve Aşılama Yöntemlerinin Aşı Başarısı ve Sürgün Gelişimi Üzerine Etkileri”, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Kendirci, P., (2010). “Ülkemizde Yetiştirilen Bazı Antepfıstığı Çeşitlerinin Lezzet Özelliklerinin Belirlenmesi ve Kavurma İşleminin Bu Özelliklere Etkisinin İncelenmesi”, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Sönmezdağ, A.S., (2015). Antepfıstığında Aroma Maddeleri Ekstraksiyon Yönteminin Optimizasyonu ve Farklı Kavlatma Yöntemlerinin Aroma, Aroma-Aktif ve Fenol Bileşikleri Üzerine Etkileri. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Tekin, H., Arpacı, S., Atılı, H.S., Açar, İ., Karada, S., Yükçeken, Y., Yaman, A., (2001). Antepfıstığı Yetiştiriciliği, Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü, Yayın No:13, Gaziantep.
- Tilkat, E., (2006). Erkek Antepfıstığı (*Pistacia vera* L. cv. “Atlı”) Ağaçlarının Mikroçoğaltılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, s.142, Diyarbakır.
- Tilkat, E., Onay, A., Özen, H.Ç., (2008). Erkek Antepfıstığı Ağaçlarının (*Pistacia vera* L.) İn vitro Mikroçoğaltılması. Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi, 20 (1): 15-22.
- Tunalıoğlu, R., Taşkaya, B., (2003). Antepfıstığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Sayı:2, Nüsha:5, 1-4.
- TÜİK, (2018). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>
- Uçar, D., Doğru, A. Ö., (2005). Cbs Projelerinin Stratejik Planlaması ve Swot Analizinin Yeri. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 10.

- Yavuz, G.G, 2011. Sert Kabuklu Meyveler/ Antep Fıstığı. TEPGE BAKIŞ, Tarımsal Ekonomi Ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Aralık 2011 / ISSN: 1303–8346 / Nüsha: 5, Ankara.
- Yavuz, M.A., Yıldırım, H., Onay, A., (2016). Dünya Antepfıstığı Üretiminde Son On Yılın Değerlendirilmesi. Batman Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Dergisi; Cilt 6 Sayı 2/2, 22-31.
- Yu, X., Wen, Z., Li, H., Tu, S. T., & Yan, J., (2011). Transesterification of Pistacia chinensis oil for biodiesel catalyzed by CaO–CeO₂ mixed oxides. Fuel, 90(5), 1868-1874.
- Zohary, M., (1952). A monographical study of the genus Pistacia. Palestine Journal of Botany (Jerusalem Series) 5(3): 187-228.